

BATI'DA POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ: HEYULADAN FENOMENE¹

Kafkas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
KAÜİBFD
Cilt, 12, Sayı 23, 2021
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Makale Gönderim Tarihi: 16.07.2020

Yayına Kabul Tarihi: 31.05.2021

Onur YILDIRIM
Dr. Öğr. Üyesi
Kırıkkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Kırıkkale, Türkiye
onur20082008@hotmail.com
ORCID ID:0000-0003-3946338X

ÖZ | 1969 yılında bir grup akademisyen, popülizm terimini tanımlamak amacıyla Ghita Ionescu ve Ernst Gellner'in editörlüğünde bir çalışma gerçekleştirmişti. Bu çalışmanın “Giriş” bölümünü kaleme alan Ionescu ve Gellner, bu bölümün hemen ilk cümlesinde “adına popülizm denen bir heyulanın dünya üzerinde” dolaştığını ifade ederler. Bu yönüyle, bundan yaklaşık elli sene evvel popülizm üzerine araştırma yapan akademisyenler onun toplumsal-siyasal hayat üzerinde ne denli etkili olacağını kestirmekte zorlanmaktaydılar. Ancak bugün popülizmin toplumsal-siyasal hayat üzerindeki etkinliği hakkında daha net ifadeler kullanma imkânına sahibiz. Çünkü bazı akademik-entelektüel mahfillerde temsili demokrasinin kriz halinde olduğu, yurttaşların siyasal-kamusal hayata tam anlamıyla katılımını gerçekleştiremediği yönündeki iddia ile popülizmin yükselişi arasında pozitif bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Buna göre, temsili demokrasinin krizinden ilk elden istifade eden popülizm olmuştur. Bu çalışmanın konusunu, temsili demokrasinin anavatamı olan Batı’da popülizmin heyuladan fenomene dönüşme macerası oluşturmaktadır. Fenomenin, Batı dünyasında hem sağ hem de sol siyasetçiler tarafından istihdam edilmesinin düşünsel, toplumsal ve siyasal dinamiklerle açıklamasını sunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, batı, temsili demokrasi.

JEL Kodu: D71, D 72, D74.

Alan: Siyaset Bilimi

Türü: Araştırma

DOI: 10.36543/kauibfd.2021.018

Atıfta bulunmak için: Yıldırım, O. (2021). Batı’da popülizmin yükselişi: heyuladan fenomene. *KAÜİBFD*, 12(23), 394-414.

¹ İlgili çalışmanın etik kurallara uygunluğu beyan edilmiştir.

THE RISE OF POPULISM IN THE WEST: FROM SPECTRE TO PHENOMENON

Article Submission Date: 16.07.2020 Accepted Date: 31.05.2021

Kafkas University
Economics and Administrative
Sciences Faculty
KAUJEASF
Vol. 12, Issue 23, 2021
ISSN: 1309 – 4289
E – ISSN: 2149-9136

Onur YILDIRIM
Asst. Prof. Dr.
Kırıkkale University
The Faculty of Economics and
Administrative Sciences
Kırıkkale, Turkey
onur20082008@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0003-3946338X

ABSTRACT In 1969, a group of academicians produced a study under the editorship of Ghita Ionescu and Ernst Gellner to define the term populism. These two academicians, who wrote the “Introduction” section of the study, stated in the first sentence of this section that “a ghost called populism haunting the world.” In this respect, academicians, who researched populism about fifty years ago, had difficulty in predicting how effective it would be on social-political life. On the other hand, as expressed in some academic-intellectual communities, representative democracy is in a deep crisis today. In this respect, it is stated that representative democracy cannot realize the full participation of citizens into political-public life. Thus, populism has been one of the first to take advantage of the crisis in representative democracy. The subject of this study is the adventure of transforming populism into a phenomenon in the West that is the homeland of representative democracy. In this study, we will try to provide an explanation of the phenomenon's employment by both right and left politicians in the Western world through intellectual, social and political dynamics.

Keywords: Populism, west, representative democracy.

Jel Codes: D71, D72, D74.

Scope: Political Science

Type: Research

1. GİRİŞ

Siyasetin ilkeleri (teori) ve kuralları (pratik) arasındaki çelişki malumun ilamıdır. Kuşkusuz, felsefe ve teorinin en başarısız olduğu bilimlerin/alanların başında siyasal bilim/alan gelmektedir. Siyasal sorunları çözme veya söz konusu sorunları alternatif bir çerçeveden ele alma amacıyla ileri sürülen teoriler pek çok defa pratiğe aktarılamamıştır. Örneğin 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren temsili demokrasinin krizi görüşünden hareketle ileri sürülen alternatif demokrasi teorilerini pratiğe aktarma imkânı mümkün olmamıştır. Ne Jürgen Habermas'ın demokrasiyi tabana yayma amacıyla ortaya attığı “müzakereci demokrasi” teorisi ne de Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe tarafından demokrasinin çoğulculuk, farklılık ve kimlik siyasetine hizmet etmesi gerektiği görüşünden hareketle ileri sürülen “radikal demokrasi” stratejisi geniş halk kitlelerini cezbedebilmeyi başarmıştır. Her iki girişim de siyaset bilimi alanında çalışma yapan araştırmacı ve akademisyenlerin ilgisini çekmekle birlikte, pratik siyasette kendilerine alan açmayı başaramamışlardır. Ancak ilkeleri henüz ortaya konulmadan, kuralları aracılığıyla halk kitlelerini cezbeden, böylelikle de siyasal düşüncenin konusu haline gelen alternatif bir demokrasi anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu demokrasi anlayışını, popülist demokrasi olarak adlandırabiliriz. Popülizmden beslenen bu demokrasi anlayışının temsili demokrasi içerisinde kök salan bir fenomen olduğunu belirtmek gerekir.

20. yüzyıl boyunca sanayileşmiş Batılı demokratik rejimler, popülist demokrasiyi iktisadi açıdan az gelişmiş ve demokratik kültürün yerleşmediği ülkelerde ortaya çıkan patolojik bir siyaset tarzı olarak ele alma eğilimdediler. Bu rejimler ve entelektüelleri açısından popülizm, meşru ve makul bir siyaset tarzı olmadığı için popülist demokrasinin de makul olduğu söylenemezdi. Hatta bu siyaset tarzı, Batı dünyasının dışında ortaya çıktığı için demokrasi ile değil, otoriteryanizm ile ilişkilendirilmekteydi. Batılı entelektüeller, popülist rejimlerin ana yurdu olan Latin Amerika'nın kendine özgü iktisadi, siyasal, toplumsal ve kültürel yapısından hareketle popülizmi söz konusu kıtayla sınırlandıran bir anlayışa sahiptiler. Bu tür bir yaklaşımla ele alınan popülizm, demokratik teamüllerin yerleşmediği gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkan bir sorun olarak görülmekteydi. Bu yüzden popülizm, Batılı entelektüeller tarafından ivedilikle ele alınıp, tahlil edilmesi gereken bir fenomen olarak görülmemiştir. Hatta 20. yüzyılın son çeyreğinde küresel siyasal alan içerisinde etkin olmaya başlayan Fransa'daki Ulusal Cephe ve Avusturya Özgürlük Partisi'nin göç karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı üzerine kurulu popülist söylemleri dahi çok fazla dikkat çekmemiştir. Çünkü her iki parti de münferit vaka kategorisinde değerlendirilmekteydi.

Ancak, 21. yüzyılın -özellikle ikinci on yılının- başlangıcıyla birlikte popülist aktör ve partilerin Batı siyasal hayatına damga vurmaya başlaması popülizm konusuna farklı bir şekilde yaklaşılmasını zorunlu hale getirmiştir. Söz konusu zorunluluk, Batı dünyasında yer alan bir iki ülkede popülist aktör ve partilerin siyasal iktidara talip olması veya onu ele geçirmesiyle sınırlı bir zorunluk değildir. Aksine, İtalya'dan Hollanda'ya, Fransa'dan İspanya'ya, İngiltere'den ABD'ye kadar popülist aktör ve partiler siyasal iktidara talip olmakla yetinmemekte, ama aynı zamanda ülkenin siyaset yapma tarzını ve siyasal karakterini belirlemektedirler. İngiltere'de Brexit süreci ile öne çıkan UKIP, ABD'de Trump, Fransa'da Le Pen, Hollanda'da Geert Wilders, Almanya'da AfD, İspanya'da PODEMOS, İtalya'da Beş Yıldız Hareketi ortaya çıktıkları ülkenin siyaset tarzını, karakterini ve retoriğini doğrudan etkilemektedirler. Yukarıdaki siyasal aktör ve partiler toplum, ekonomi, kültür gibi belli başlı konularda birbirlerinden farklı yaklaşımlar benimsemekle birlikte, popülist siyaset ve retorik tarzı noktasında birleşmektedirler. Bu paydaşlık sayesinde popülizm, Batı siyasetinin merkezinde kendisine rahatlıkla hareket edebileceği geniş bir alan açma fırsatına kavuşmuştur. Hiç şüphesiz, Batı siyasal hayatında popülist aktör ve partilerin yükselişe geçmesi, Batılı entelektüelleri popülizm konusu üzerinde daha sık durmaya itmiştir. Pek çok çalışmada, popülizmin ne anlama geldiği, hakiki doğasının ne olduğu, siyasal hayatı olumlu mu yoksa olumsuz mu etkilediği yönünde bir dizi soru gündeme getirilmiştir. Bu çalışmanın konusunu, 21. yüzyılda temsili demokrasinin anavatanı olarak kabul edilen Batı'da, popülizmin heyuladan fenomene dönüşme macerası oluşturmaktadır. Bu dönüşümü mümkün kılan düşünsel ve sosyolojik dinamikler göz önünde bulundurularak popülist siyasetin mahiyeti araştırılacaktır. Çalışmanın nihai amacı, popülizmin Batılı aklın siyaset yapma tarzını etkilemeye devam edip etmeyeceğini sorgulamaktır.

2. POPÜLİZM: DEMOKRASİ İÇİN TEHDİT Mİ FIRSAT MI?

1967 yılında Ernest Gellner, Isaiah Berlin, Alain Touraine, Peter Worsley, Kenneth Minogue, Ghita Ionescu, Franco Venturi ve Hugh Seton-Watson'ın aralarında bulunduğu London School of Economics (LSE) araştırmacıları popülizm ile ilgili özel bir konferans gerçekleştirmişlerdir (Kaya, 2018, s. 14). Bu konferanstan sonra, 1969 yılında Ghita Ionescu ve Ernest Gellner editörlüğünde son derece didaktik ve betimleyici bir kitap basılmıştır. 10 bölümden oluşan kitapta, araştırmacılar, Latin Amerika, ABD, Rusya, Doğu Avrupa ve Afrika'daki popülist örüntülerle ilgili yazılar kaleme almışlardır. Yazılarda, her popülist örüntünün kendine özgü bir karakteri olduğu ifade edilmektedir. Ne var ki, bu didaktik çalışmada, popülizmin bir ideoloji mi yoksa

hareket mi veya her ikisi mi olduğu sorusuna kesin bir yanıt verilememiştir (Ionescu & Gellner, 1969, s. 3). Bu yüzden 1960'ların sonunda popülizmin tanımı açısından durum bugünden çok farklı değildi. Popülizm üzerine yapılan çalışmalarda popülizmi tanımlama uğraşı devam etmekle birlikte, bu kavram "tanımlanamaz olma" durumunu sürdürmektedir (Mudde, 2004, s. 542).

Dahası, popülizm ile ilgili 1960'ların sonundan bugüne miras kalan başka bir sorun onun nasıl karakterize edilmesi gerektiğiyle ilgilidir. Ionescu ve Gellner, popülizmin "anti" bir tavır alışın ifadesi olduğunu belirtmek suretiyle onun anti-kapitalist, anti-semitik, şehirli karşıtı ve yabancı düşmanı şeklinde karakterize edilebileceğini belirtmektedirler. Bu madalyonun bir yüzüdür. Madalyonun diğer yüzünde, popülizmin "halka tapınan" bir karaktere sahip olduğu ifade edilmektedir. Ionescu ve Gellner'in söz konusu ettiği halk, seçkinlerin muhafaza ettiği kurulu düzen tarafından dışlanan alt-tabakaya mensup kitleler anlamında kullanılmaktadır. Ancak siyasal dışlanmaya maruz kalan halkın somut, tarihsel-toplumsal bir topluluğa tekabül ettiğini söylemek mümkün değildir. Zira halk, siyasal komplocu ve finans spekülörlerin kurbanı olarak görülen iktidar merkezinden dışlanmış toplumun tüm paydaşlarını kapsar (Ionescu & Gellner, 1969, s. 4). Bu yaklaşıma göre, popülizm bir yönüyle öteki gruplara (etno kültürel ve dini açıdan farklı olanlar, yabancılar, göçmenler ve mülteciler) karşı bir tehdit, diğer yönüyle de halkı sömürgecilerin, komplocuların, spekülörlerin elinden kurtaran bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

1960'ların sonunda popülizm tehdit-fırsat ikilemine sıkışıp kalmıştır. Ancak bu sıkışma durumu, Latin Amerika, Doğu Avrupa, Afrika ve kısmen ABD'de gerçekleştiği için bir bütün olarak Batı'yı kapsamamaktadır. 21. yüzyılda popülist aktör ve partiler Batı siyasal hayatını etkilemeye başlayınca tehdit-fırsat ikilemi Batı'da da yankılanmaya başlamıştır. Artık popülizmin bir tehdit mi yoksa fırsat mı olduğu yönündeki tartışmalar Batı siyasal literatüründe de yerini almaya başlamıştır. Bir tarafta çoğulculuğun, eşitliğin ve birlikte yaşamın asgari şartlarını temin eden demokrasiyi tehdit eden popülizm anlayışı, diğer tarafta halkın gerçek temsilcisi olduğunu ifade ederek kendisine siyasette alan açmaya çalışan popülizm anlayışı yer almaktadır (Müller, 2017, s. 16).

Bu bağlamda, Fransız düşünür Rancière, Batı'nın mevcut siyasal retoriğinde "popülizm riski"nin gündeme getirilmediği tek bir gün dahi bulunmadığını ifade eder. Popülizme yönelik bu yaklaşım, fenomenin çok net bir şekilde bir tehdit olarak algılandığına işaret eder (Rancière, 2016, s. 101). Popülizmin bir tehdit olarak algılanması, kavramın faşizm ve demagoji ile eş anlamlı olarak kullanılmasına neden olmuştur. İlk durumda, siyasal aktörlerin birbirlerini eleştirme ve aşağılama amacıyla eskiden sıklıkla kullandıkları faşist

kelimesinin yerini popülist kelimesi almıştır. Polemik yönü ağır basan tartışmalarda, siyasal aktörler, faşist anlamına gelecek bir şekilde birbirilerini popülist olmakla suçlamaktadırlar. Bu haliyle, Batı siyasal aklının en önemli tehdit olarak gördüğü faşizm ve popülizm arasında organik bir ilişki kurulur. Hatta modern popülizmin faşizmden doğduğu iddiasıyla karşılaşmak da mümkündür (Finchelstein, 2019, s. 18). Bu yüzden bazı mahfiller tarafından popülizm, Batı’da siyasal kötülüğün (Nazizm ve faşizm gibi) yeniden hayat bulması, toplumsal-siyasal bölünme ve çatışmanın ortaya çıkmasının temel dinamiği olarak değerlendirilir. Böylelikle, popülist siyasal aktörleri sahte demokratlar olarak kamuoyuna sunma veya onları ifşa etme durumu söz konusu olur. Bu aktörlerin taktik gereği demokrasi talebinde buldukları; onların temel gayelerinin demokrasiyi geliştirme veya demokratik değerleri sağlamlaştırmak olmadığı, bilakis demokrasi fikrinin altını oymayı arzuladıkları iddia edilir (Taguieff, 1997, s. 5-6).

Öte yandan, popülizmin bir fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünen araştırmacılar da bulunur. Bu noktada, popülizmin Batı’da hem sağ hem de sol formlarının olduğunu belirtmek gerekir. Sağ formuyla popülizmin, etno-kültürel ve dini açıdan farklı olan gruplara karşı hoşgörüsüz bir tutum benimsediği anlayışı hâkimdir. Bu haliyle popülizm, yabancı düşmanlığı üzerine kurulu bir retoriği kullanır. Sol formuyla popülizm ise, siyasal görüşlerinin karşısında yer alanları halk düşmanları olarak gösterir. Sol popülizme anti-elitist retorik hâkimdir (Finchelstein, 2019, s. 28). Popülizmin bu iki formu, stratejik açıdan ayrılık göstermekle birlikte, hedef bağlamında aynı şeyi temsil etme iddiasındadırlar. Her ikisi birden muhayyel bir halk adına yabancılara, mültecilere, göçmenlere ve elitlere meydan okurlar.

Siyasal düşünce ve teori bağlamında, sağ popülizmin sözcülüğünü yapan araştırmacılara rastlamak pek mümkün olmasa da, sol popülizmi bir bütün olarak sağa alternatif olarak gören düşünürlerin varlığı dikkat çekicidir. Başını Laclau ve Mouffe’un çektiği sol siyasal görüşlere yatkın düşünürler, neoliberal olarak adlandırılan projenin iflas ettiği görüşünden hareketle demokrasi için popülizm merkezli siyasal bir strateji önerirler. Özellikle İngiliz eski Başbakanı Margaret Thatcher’ın neoliberal projeden başka bir alternatif olmadığını ifade eden “There is no alternative! (Başka alternatif yok!)” deyişine meydan okurlar. Onlara göre, bu deyiş bir özdeyiş haline gelerek, “siyasetin siyazetsizleştirilmesi”nin düşünsel arka planını oluşturmuştur (Fassin, 2018, s. 9). Bu bağlamda neoliberal hegemonyanın kriz halinde olduğu görüşünü dile getiren Mouffe, sol siyasetin bu krizden istifade etmesi gerektiğini ifade eder. Ona göre, Batı’da siyasetin “popülist moment”i yaşadığı 21. yüzyılda siyasal alanın sağ popülizme terk edilmesi düşünülemez. O halde, sol siyaset, demokrasinin iyileştirilmesi ve

derinleştirilmesi amacıyla sol popülist stratejiyi oluşturmalıdır (Mouffe, 2019, s. 71). Mouffe, Yunanistan'dan SYRIZA ve İspanya'dan PODEMOS örneklerine dikkat çekerek, bu iki sol popülist partinin halk ve siyasal iktidar arasındaki engelleri kaldırdığına işaret eder.

Bu haliyle popülizmin demokrasinin hem dostu hem de düşmanı olarak görülebileceği şeklinde bir çıkarım yapmak mümkündür. Dolayısıyla, popülizm-demokrasi ilişkisi açısından kavramsal ve kurumsal belirsizliğin hüküm sürdüğü sonucu ortaya çıkar (Müller, 2017, s. 24). Ancak, bu belirsizliğe rağmen, Batı'da popülizmin yükselişte olduğu belirgindir. Popülizm, temsili demokrasiye, demokrasinin argümanlarını kullanmak suretiyle meydan okumaktadır (Urbinati, 2013, s. 138). O halde, belirsiz olana yönelmek yerine belirgin olandan hareketle onu çözmek gerekir. Diğer bir ifadeyle, Batı'da popülizmin heyuladan fenomene dönüşüm macerasında temsili demokrasi düşüncesini ve bu düşüncüyü üreten düşünsel mirası tahlil etmek gerekir. Çünkü popülizmin anlamı üzerindeki tartışma demokrasinin nasıl yorumlanması gerektiği yönündeki tartışmadan doğar (Urbinati, 1998, s. 116). Popülizmin siyasal alan üzerindeki hâkimiyeti ile temsili demokrasinin krizi arasında ontolojik bir bağ olduğu gerçeğini yadsımak mümkün değildir.

3. HEYULADAN FENOMENE DÖNÜŞÜMÜN DÜŞÜNSEL ARKA PLANI

Fukuyama'nın dünya çapında üne sahip "tarihin sonu" tezi üzerinden tam otuz sene geçti. Fukuyama, bu teziyle, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve buna bağlı olarak Doğu Bloku'nun çözülmesiyle birlikte düşünce düzeyinde liberalizmin rakipsiz kalacağını iddia etmektedir. O, belli bölgelerde farklı ideolojilerin taraftar bulacağını ifade etmekle birlikte, bunların hiçbirinin liberalizm ve onun siyasal mührünü taşıyan temsili demokrasi ile rekabet edeceğini düşünmemektedir (Fukuyama, 1989, s. 17). Gerçekten de, otuz senelik süre zarfında liberalizm ve temsili demokrasiye dışarıdan ciddi anlamda rakip olacak bir ideoloji veya yönetim biçimi ortaya çıkmamıştır. Sosyalist ideoloji teorik derinliğini sürdürmekle birlikte, Sovyet uygulamasından sonra onun tekrar pratiğe aktarılması düşünülmemiştir. Hatta tarihsel olarak liberalizm ve temsili demokrasinin en büyük rakibi olan bu ideoloji 21. yüzyılda siyasal açıdan liberal değerlere yaklaşmaya başlamıştır. Başka bir deyişle, sosyalizmin ekonomi ve siyaset alanındaki pratiğe dayalı başarısızlığı onun liberalizm ve demokrasiye daha yakın durmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, 20. yüzyılın son on yıldan itibaren pratik açıdan liberalizm ve temsili demokrasiye dışarıdan, yani farklı bir ideoloji tarafından meydan okuma ihtimali çok zayıflamıştır. Çünkü son otuz yıldır siyasal alandaki mücadele demokrasi ve otokrasi arasında değil,

demokrasinin farklı form ve yorumları arasında gerçekleşmektedir (Krastev, 2011, s. 15). Öyleyse, liberalizm ve temsili demokrasiye yönelik eleştiri ve meydan okuyuş ancak içeriden gerçekleşebilirdi. Daha doğru bir deyişle, liberalizm ve demokrasinin argümanlarını kullanarak bu ikisine meydan okumak mümkündür. İşte bu meydan okuyuşu gerçekleştiren fenomenlerin başında popülizm gelmektedir.

Bu çalışmanın temel varsayımlarından birisi, Batı'da popülizmin heyuladan fenomene dönüşümünü anlamak için genel olarak siyasal modernitenin, özel olarak da temsili demokrasinin eleştirel bir okumaya tabi tutulmasının zorunlu olduğu yönündedir. Modernitenin siyasal formasyonundaki yapısal sorunların -halkın kimlerden teşekkül ettiği, halk egemenliğinin ne anlama geldiği ve halk egemenliği ve temsili demokrasi arasındaki ilişkinin ne olduğu- kökenine inmek gerekir. Başka bir deyişle, popülizm ve demokrasi arasında ne tür bir ilişkinin olduğunun daha anlaşılır kılınabilmesi için ilk olarak liberalizm ve demokrasi arasındaki ilişkiyi ele almak gerekir. Popülistlerin temsili demokrasinin temsil ilkesine mi yoksa liberal demokrasinin halk egemenliğini sınırlandırdıklarını varsaydıkları anayasal, hukuksal yöne mi itiraz ettikleri sorusuna, liberalizm ve demokrasi arasındaki ilişkiden hareketle yanıt verilebilir. Genel olarak, liberal devletin siyasal yapısının demokrasi ilkesine dayandığı varsayılır (Göze, 2013, s. 29). Bu yaklaşıma göre, siyasal ve iktisadi bakımdan devlet iktidarının sınırlanmasını bir ilke olarak ortaya koyan liberalizmin demokratik siyasetin önünü açtığı kabul edilir. Daha doğru bir ifadeyle, 19. yüzyılda siyasal hayatta kendisine yeniden alan açan demokrasinin sınırlarını tayin eden liberalizmdir. Aslında, liberalizm tarafından sadece demokratik siyasetin sınırları tayin edilmekle kalmamış; ama aynı zamanda liberalizm ve demokrasinin kendilerine özgü özellikleri silinerek, bu ikisinin bir tür iç içe geçme durumu söz konusu olmuştur (Sartori, 2014, s. 445). 19. yüzyıldan itibaren demokratik siyasete hâkim rengini veren, onun ilke ve değerler manzumesini oluşturan liberalizm iken, liberalizmin de demokrasi sayesinde geniş halk kitleleri tarafından kabulü mümkün hale gelmiştir. Liberalizm ve demokrasinin bu şekilde bir araya getirilmesi, demokrasinin tek meşru türü olarak liberal demokrasinin kabulüne yol açmıştır.

Liberal demokrasi, halk tarafından yönetim ilkesini benimsemiş olmasına rağmen, halkın yönetim işini doğrudan üstlenmesi söz konusu değildir. Halk, periyodik aralıklarla gerçekleştirilen seçimlere katılmak suretiyle kamusal-siyasal konularda karar alan temsilcileri seçme hakkına sahiptir. Liberal demokrasinin ortaya koyduğu temsil mekanizması onun temsili demokrasi olarak adlandırılmasına yol açmıştır (Şahin, 2013, s. 75). Buna bağlı olarak, uygulanabilir tek demokrasi türü olarak kabul edilen liberal demokrasi, temsili

demokrasiye indirgenmiştir. Temsili demokrasi, özünde liberal ve demokratik değerleri taşımakla birlikte, halkın doğrudan karar almasına yönelik bir yaklaşımı benimsemediği için popülistlerin eleştirilerini karşılamak zorunda kalmıştır. Diğer bir ifadeyle, demokrasinin liberal-temsili paradigmasının kuramsal ve kavramsal bakımdan halkın egemenliği ve özneleşmesi idealini silikleştirmesi, popülizmin yeni bir temsil söylemine duyulan ihtiyaca yönelik vurgusu açısından hareket noktasını teşkil eder (Çınar, 2017, s. 242). Buna bağlı olarak popülistler, hem temsili demokrasinin temsil ilkesini ve hem de liberal demokrasinin halk egemenliği ilkesinin anayasal, hukuksal bakımından sınırlandırmasını ikame edecek bir şekilde kurguladıkları bir tür temsil tarzı olarak popülizmi gündeme getirirler (Arditi, 2010, s. 83). Bu temsil türü son derece muğlak olmakla ve demokratik sınırları zorlamakla birlikte, liberal demokrasinin çizdiği sınırlar içerisinde yer alır.

O halde, Batı’da popülizmin yükselişi, temsili-liberal demokrasiye bir tür içeriden meydan okuma tarzıdır. Çünkü popülizm, demokrasinin yüksek ideallerini gerçekleştirme iddiasına sahip bir fenomendir (Müller, 2017, s. 18). Hatta bazı mahfiller tarafından popülizm demokrasiyi ıslah eden bir fenomen olarak algılanmaktadır (Kaltwasser, 2012, s. 185). Bu yönüyle popülizm, milli irade adına demokrasiyi savunmakta; halka, elitler tarafından gasp edilen egemenlik haklarını tekrar iade edeceğini vaat etmektedir (Albertazzi & Mueller, 2013, s. 345). Liberal değerler ve demokrasi retoriğine sıkı sıkı sarılan popülizm, hem liberalizme hem de temsili demokrasiye meydan okumaktadır. Bu yüzden Batı’da popülizmin yükselişini Batı’nın kendi iç dinamiklerinden hareketle okumak yerinde olacaktır. Yani temsili demokrasinin krizini anlamadan, popülizmin yükselişini gerekçelendirmek pek mümkün gözükmemektedir.

Ne var ki, Batılı düşünce geleneği tarafından popülizmin heyuladan fenomene dönüşmesinin düşünsel-felsefi bir arka plana sahip olduğu realitesi genel olarak göz ardı edilir. Çünkü bu dönüşmenin düşünsel-felsefi arka planını demokrasi eleştirisi oluşturur. Ancak Aydınlanma düşüncesi ve bu düşünce geleneğinin temel çıktısı olarak kabul edilen demokrasi “insanın ergin olamama durumundan kurtuluşunun” ifadesi oldukları için 20. yüzyılın ortalarına kadar sorgulanmaktan azade olmuşlardır (Outram, 2007, s. 23). Aydınlanma, modernite ve demokrasiyi eleştirel bir okumaya tabi tutan bazı sol entelektüeller dışında, Batılı entelektüel zümre temsili demokrasiyi kurban etmemek amacıyla popülizm konusuna tarafsız bir şekilde yaklaşmaz. Bunun nedenlerinden birisi, Berlin Duvarı’nın çökmesi sonucunda demokratik Batı dünyasının mutlak anlamda zaferini ilan etmesidir. Hiç şüphesiz, zaferin baş mimarı, Hür Dünya’nın sembolü olan demokrasi, demokratik değerler ve siyasettir. Bu yüzden, birkaç istisnai çalışma dışında Batı’da demokrasinin nasıl işlediği, güçlü ve zayıf yönlerinin

neler olduğu, muğlaklıklarının bertaraf edilemeyeceği yönündeki sorular siyasal gündemi meşgul etmemektedir (Albertazzi & McDonnell, 2008, s. 217).

Ne var ki bu satırların yazarı, temsili demokrasinin popülizmden azade olmadığını savlamaktadır. Mevcut haliyle temsili demokrasinin egemen olarak nitelendirilen halka periyodik aralıklarla düzenlenen seçimlerde figüran rolünü oynamaktan başka bir rolü uygun görmemesi popülizmin gün yüzüne çıkabileceği bir yarık oluşturmuştur (Urbinati, 2013, s. 143). Çünkü temsili demokrasi, halkın siyasal-kamusal hayata aktif katılımı için alan açma yeteneğinden mahrumdur. Bu mahrumiyetin, Batı'da popülizmin yükselişi bakımından düşünsel arka planı oluşturduğu iddia edilebilir. Bu yüzden, temsili demokrasinin objektif bir şekilde ele alınıp, sorunlarının belirlenmesi kaçınılmazdır. Özellikle temsili-liberal demokrasinin temel paydaşlarından olan temsil ve milli irade terimlerinin tahkik edilmesi gerekir.

3.1. Temsil Sorunsalı

Milli iradenin ifadesi olan demokrasi günümüzde yegâne meşru yönetim biçimidir. Ancak halkın iradesini ifade etme şeklini belirten bir sıfat her daim demokrasiye eşlik eder: Doğrudan, temsili, müzakereci, katılımcı, özgürlükçü, oligarşik ve popülist (Gentile, 2019, s. 8). Tüm bu sıfatlar arasında sadece temsili olan, günümüzde uygulanan demokrasi türünü tüm yönleriyle yansıtmaya özelliğine sahiptir (Taggart, 2000, s. 108). Temsil, demokrasinin hayat bulmasını sağlayan yegâne yöntem olarak görülür. Her ne kadar demokrasinin tanımı için bir klişe haline alan halkın yönetimi ifadesi kullanılmaya devam etse de, halkın modern demokrasilerde doğrudan yönetime katılmadığı bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle, temsil olmadan demokrasinin hayat bulması söz konusu değildir. Dolayısıyla, modern siyasal literatürde demokrasi anlam kaymasına uğrayarak, halkın yönetiminden halkın dolaylı yönetimine dönüşmüştür. ABD eski Başkanı Abraham Lincoln'un "halkın, halk tarafından halk adına yönetimi" şeklindeki demokrasi tanımı modern temsili demokrasinin uygulanma tarzını sadece kısmen yansıtır. Siyasal realitenin ortaya koyduğu üzere temsili-liberal demokrasi ne halkın yönetimi ne de halk tarafından yönetimdir.

Bazı araştırmacılar, temsilin, demokrasinin yegâne uygulanma yöntemi olarak görülmesinin nedenlerinden birisi olarak modern toplumun demografik özelliklerini ileri sürmektedirler. Modern dünyanın temel siyasal örgütlenme biçimi olan ulus-devletin geniş toplulukları içerisinde barındırması doğrudan demokrasi ihtimalini ortadan kaldırmıştır (Laclau, 2018, s. 179). Gerçekten de günümüz demokratik uygulamalarında, halk sadece halk tarafından yönetilmez, ama aynı zamanda halkın bir bölümü halkın tamamı adına yönetim işini üstlenir. Bu yüzden, demokrasinin temel ölçütü olarak temsil mekanizması gösterilir.

Temsilin önemi, başta demografik ve iktisadi faktörler olmak üzere, toplumsal hayatın girift yapısı, siyasal-kamusal meselelere halkın doğrudan katılımını olanaksız kıldığı için devreye girerek halkın egemenliğini tecelli ettirmesindedir.

Ne var ki, etimolojik açıdan halkın yönetimi anlamına gelen demokrasinin temsile indirgenmesi onun meşruiyetine gölge düşürür. Halkı temsil etme iddiasındaki temsilcinin halkın tamamını temsil etmesi mümkün müdür? Eğer mümkün değilse temsilci halkın hangi kesimini temsil eder? Temsilcinin aldığı kararlar temsil edilen halkın iradesini gerçekten yansıtır mı? tarzındaki sorular temsili demokrasiye meydan okumaktadırlar. Bu ve benzeri sorular günümüzde popülizmin kılavuzluğunda siyasal gündeme taşınmaktadır. Zira popülizm, temsili demokratik siyasete gösterilen bir tepkidir (De la Torre, 2013, s. 18). Hatta bazı araştırmacılar, temsili demokrasiye yönelen en ciddi meydan okumanın popülizm tarafından gerçekleştirildiğini düşünürler. Ancak bu demek değildir ki, popülizm temsili demokrasiye dışarıdan bir meydan okumadır. Popülizm, temsili demokrasinin içerisinde kök salan bir fenomendir. Başka bir deyişle, popülizmin hayat bulmasının koşulu, her şeyden önce temsili demokrasinin varlığına bağlıdır. İster temsili demokrasinin yol arkadaşı, ister onun bir yan ürünü, isterse onu tehdit eden bir fenomen olarak adlandırılsın, popülizmin temsili demokrasi ile iç içe geçmiş olduğu ve onun içerisinde kök saldığı ortadadır (Arditi, 2010, s. 80). Bu durum, popülizm ve temsili demokrasi arasında organik bir ilişki olduğunu ortaya koyar.

Zaten etimolojik açıdan popülizm ve demokrasi arasında benzerlik bulunmaktadır. Her ikisinin birden kökeninde halk kelimesi bulunur. Ancak bu benzerlik, söz konusu iki kavramın yakın anlamlı olduğuna işaret etmez. Demokrasi, halkın yönetimini imlerken, popülizm halk anlamına gelen *populous*'tan türer (Žuvela & Vidović, 2018, s. 44). Dahası, popülizm, demokrasinin aksine, siyasetin karmaşık bir hale getirilmesine karşı çıkar. Popülizm, demokrasi halkın yönetimi olduğu için halkın bilgeliği üzerinden şekillenen bir siyasal anlayışı yeterli görür (Taggart, 2000, s. 112). Temsilcinin teknik donanımı yerine halkın basireti, fazileti ve öngörüsü siyasete yön vermelidir. Bu yüzden, popülizm, temsil mekanizmasına sonuna kadar karşı çıkar. Popülizm, temsil yerine demokrasinin önemli bir çıktısı olan milli irade kavramına sıklıkla müracaat eder.

3.2. Genel/Milli İrade Kavramının Müphemliği

Temsili demokraside, milli iradenin tahakkuk etmesinin temsile bağlı olduğuna değinmiştik. Siyasal düşünce açısından temsilcinin işlevi, temsil ettiği iradeyi olabildiğince yansıtmaya bağlıdır. Ancak, temsilcinin temsil ettiği iradenin bir gruba mı yoksa toplumun tamamına mı ait olduğu sorusu

tartışmalıdır. Siyasal pratik açısından temsilcinin belli bir grubun iradesini temsil ettiği ortadadır. Bu noktada, teori ve pratik arasında ortadan kaldırılması güç bir çelişki ortaya çıkar. Bir taraftan siyasal teori, temsilcinin, Rousseaucu anlamda genel iradeyi temsil ettiğini ileri sürerken, diğer taraftan da siyasal pratik temsilcinin belli bir gruba içkin iradeyi temsil ettiğini ortaya koyar. Bu yüzden demokratik teori, Rousseau'dan itibaren temsil düşüncesine karşı mesafeli bir duruş sergilemiştir (Laclau, 2018, s. 179).

Bu yüzden popülistler, demokratik idealleri daha iyi yansıttığı iddiasından hareketle temsil yerine milli irade kavramını ön plana çıkarırlar. Popülistlerin bu tür bir demokrasi anlayışını benimsemelerinin düşünsel-felsefi alt-yapısını Rousseau oluşturur. Rousseau, toplum sözleşmesi teorisini ileri sürdüğünde, hem toplumun teorik açıdan nasıl ortaya çıktığını hem de siyasal iktidarın kökeninin ne olduğunu ortaya koyma uğraşı içerisindedir. Buradan hareketle Rousseau, toplum ve siyasal iktidar arasında ontolojik bir bağ kurmayı başarmıştır. Ona göre, siyasal iktidarın meşruiyetinin kökeninde sözleşmeye katılan bireyin iradesi yer alır. Sözleşmeye katılan bireylerin iradeleri bir araya gelerek genel iradeyi oluşturur. Ortaya çıkan genel irade, bireyin tekil iradesinden daha fazla bir anlama sahiptir. Holistik bakış açısına sahip olan Rousseau, bütünün kendisini oluşturan parçalardan daha fazla bir şey olduğunu düşünmek suretiyle sözleşmeye katılan bireylerin iradeleriyle oluşan genel iradenin, bireylerin sahip oldukları iradelerin toplamından daha farklı bir şeyi ortaya çıkardığını ileri sürer. Bu irade aynı zamanda iktidarın, yani siyasal bütünün iradesidir. Rousseau, sonuçta birey-siyasal iktidar özdeşliğinden hareketle ortada tek bir irade olduğunu ve bunun devredilmesinin mümkün olmadığını ifade eder (Rousseau, 2015, s. 23).

Rousseau'nun genel irade teorisinin sıkı birer takipçisi olan popülistler, halkın iradesinin herhangi bir kuruma devredilmesinin demokrasiye uygun olmadığını düşünürler. Nitekim popülistlerin yaklaşımına göre halk, kurulu düzenin elitleri tarafından temsil aracılığıyla siyasal alandan/iktidardan dışlandıkları ve uzaklaştırıldıkları için demokrasinin temsile indirgenmesine karşı çıkarlar (Judis, 2016, s. 17). O halde, egemen varlık olan halka egemenlik haklarını vermenin yolu popülist demokrasiden geçer. Her ne kadar demokrasinin başına popülist sıfatı getirmenin gereğinden fazla sözcük kullanma olduğunu ifade eden araştırmacılar olsa da, popülist demokrasi diğer demokrasi türlerinden farklıdır (Canovan, 1981, s. 173). Popülizmin kılavuzluk ettiği demokrasi türünde, temsili demokrasinin iflas ettiği yerine genel iradeyi hayata geçiren bir demokrasinin inşa edilmesi gerektiği yönünde belirgin bir vurgu bulunur. Popülistler, tüm aracı kurumların elimine edilmesi düşüncesinden hareketle halka gasp edilen egemenlik hakkının geri verilmesini şart koşmaktadırlar.

Ne var ki, popülistlerin önem verdiği milli irade kavramı, demokratik ilkeler açısından en az temsil ilkesi kadar sorunludur. Popülistler temsili demokrasiyi eleştirmekle birlikte, milli iradenin seçimlerle tahakkuk edeceğini düşünürler. Seçimler sonucunda ortaya çıkan milli irade, seçimlere katılan halkın bir bölümünün iradesidir. Her ne kadar popülistler, kendilerinin halkı temsil ettiğini ifade etseler dahi, halkın kimlerden oluştuğunu belirlemek mümkün değildir. Hiç şüphesiz, kurulu düzenin bekçileri olarak nitelendirilen elitler halkın bir parçası değildirler. Ancak, elitler dışında kalıp siyasal iktidarı elde eden aktör veya partiye oy vermeyen yurttaşların halkın bir parçası olup olmadığı sorusuna yanıt vermek güçtür. Örneğin Le Pen'in Müslümanlara, göçmenlere ve mültecilere yönelik hoşgörüsüz politikalarını paylaşmayan, dolayısıyla da seçimlerde onun partisine oy vermeyen bir Fransız yurttaşın halk kategorisi içerisinde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği müphemlik arz eder. Benzer bir şekilde, ABD'de ikamet eden Meksikalıların ötekileştirilmesi yerine asimile edilmesi gerektiğini düşünen ABD'li bir yurttaşın halktan birisi olup olmadığını belirleyecek bir kriter bulunmamaktadır.

Popülistler bu karışıklığı da Rousseau'nun görüşlerinden hareketle çözmeye yatkındırlar. Rousseau, genel iradenin her zaman doğru ve kamusal yarara yönelik olduğunu iddia eder. Ancak bu, halkın kararlarının her zaman doğru ve kamusal yarara hizmet edeceği anlamına gelmez (Rousseau, 2015, s. 36). Rousseau'ya göre, genel irade yanılmazken, halk yanılabilir. Bu haliyle, Rousseau'nun siyasal teorisinde bariz bir çelişki olduğu ortadadır. Bir tarafta sözleşmeye katılan tarafların iradelerinin ifadesi olan genel iradenin yanılmazlığı, diğer tarafta genel iradeyi oluşturan halk kararlarının her zaman doğru olmayacağı yönündeki varsayım yer alır. Rousseau, bu çelişkiyi holistik yaklaşımla ortadan kaldırmaya yönelirken, popülistler genel iradenin tecessümü olarak karizmatik siyasal aktörün (lider) önemine dikkat çekerler. Halktan birisi olan karizmatik siyasal aktör genel iradeyi tek başına temsil eder. Popülistlerin elinde genel irade bir çırpıda karizmatik liderin iradesine dönüşür. Çünkü lider, genel iradenin ifadesidir. O halde, popülizm temsili genel irade ile ikame ederken, yeni bir temsil anlayışını da ortaya koyar (Panizza, 2005, s. 11).

4. HEYULADAN FENOMENE DÖNÜŞÜMÜN SOSYOLOJİK TEMELLERİ

Batı'da popülizmin bir fenomen haline gelmesi sadece temsili demokrasinin krizi ile açıklanamaz. Özellikle popülizmin son yıllardaki gelişimi ve çeşitliliği göz önüne alındığında, onun tek bir unsurdan hareketle açıklanması

mümkün değildir. Heyuladan fenomene dönüşümün temellerini üç başlık altında sıralamak mümkündür. Bunlar, siyasal, toplumsal ve iktisadi temellerdir.

Batı'da popülizmin yükselişi konusu siyasal açıdan ele alındığında, istikrarsız hükümetler ve vatandaşların siyasal kurumlara yönelik güvensizliği iki temel gerekçe olarak gösterilebilir. İki partili siyasal sistem sayesinde istikrarlı hükümet geleneğine sahip olan Amerika ve Birleşik Krallık demokrasileri hariç tutulduğunda, Batılı diğer demokrasilerin çok partili siyasal sistem nedeniyle hükümet kurma konusunda bir dizi sıkıntıyla karşılaştıkları bilinmektedir. Örneğin İtalya'da 2021 yılının ilk ayının son günlerinde dörtlü koalisyonun bozulmasıyla başbakan Giuseppe Conte görevinden istifa etmiştir. Bunun üzerine İtalya cumhurbaşkanı tarafından hükümet kurma görevi verilen Mario Draghi başbakan olmuştur. Bu hükümet, 1946'dan bu yana cumhuriyetle yönetilen İtalya'da kurulan 67. hükümet olmuştur (Seçkin, 2021). Toplumsal açıdan, kamusal güvenliğin etno-kültürel ve dini açıdan farklı olanların tamamı için kullanılan "öteki" kategorisi tarafından tehdit edildiği algısı popülizmin yükselişine zemin hazırlamıştır. Her ne kadar "öteki" bugünün olgusu ve sorunu olmasa dahi (Aydın & Oğuz, 2015, s. 301), o, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı toplumları açısından toplumsal çatışmaların meşruiyet gerekçesi olarak sunulan temel bir kategoridir. Bu kategori, özellikle 21. yüzyılda, Batılı popülist aktörler tarafından "biz" kategorisi içerisine dâhil olmayan tüm sınıfları ve sosyolojik katmanları içerir şekilde kullanılır hale gelmiştir. İktisadi açıdan ise, finansal ve mali krizler ve refahın düşüşü popülizmin yükseliş nedenleri arasında sayılabilir. Örneğin 2008 iktisadi krizinin Batı toplumları üzerindeki etkisi hala devam etmektedir.

Bu üç alandaki açmazlar, popülizmin kendisini alternatif bir siyaset yapma tarzı olarak takdim etmesine zemin hazırlamıştır. Bu zemin üzerinden popülizm, Gramsciye anlamda hegemonya inşa etmeye çalışır. Bir süreç olarak hegemonya inşası, muhayyel bir topluluk olan halk ile iktisadi ve siyasal seçkinler arasındaki antagonistik ilişkiye dayanır (De la Torre, 2017, s. 40). Popülistler, halkın sözcüsü olarak kurulu düzenin bekçisi olarak damgaladıkları seçkinlere meydan okurlar. Bu meydan okuma aynı zamanda popülizmin reaksiyoner bir akım olarak doğuşuna işaret eder. Çünkü popülistler açısından söz konusu durum, hoşnutsuz olunan bir düzenin ortadan kaldırılması amacıyla girişilen mücadelenin dışavurumudur. Tüm reaksiyoner fenomen ve akımlar gibi, popülist akımlar da toplumsal ve siyasal hoşnutsuzlukların iç içe geçtiği bir sürecin sonunda ortaya çıkmışlardır (Mudde & Kaltwasser, 2019, s. 34).

4.1. Popülizmin İki Yüzü: İş-Güvenlik Gerekçeleri-Yabancı Düşmanlığı

Popülizmin, Batı'da etno-kültürel ve dini açıdan farklı olan gruplara karşı sergilenen hoşgörüsüzlüğün nedeni mi yoksa sonucu mu olduğu sorusu tartışmalıdır. Bu sorunun yanıtını aramak, bu çalışmanın kapsamı dâhilinde olmamakla birlikte, şu kadarını ifade etmek gerekir ki, popülizm tek başına ötekine karşı sergilenen hoşgörüsüzlüğün nedeni olamaz. Çünkü popülizm, Batı'nın semasında gezinmeden önce de Batılı akıl ötekine karşı hoşgörüsüzlüğün temelini atan düşünce yapısını benimsemekteydi. Bu yüzden, Batı'da kimlik siyasetine yönelişin, nativist bir kültür anlayışını benimsemenin, marjinalleri ve azınlıkları dışlayan devletçi bir retoriği sahiplenmenin temel müsebbibi olarak popülizm gösterilemez. Ancak, bu demek değildir ki, popülizm, söz konusu hususlarda Batı aklının oluşumuna katkıda bulunmamaktadır. Batı'nın belli ulus-devletlerinde yaşanan ekonomik krizler kimlik siyasetine yönelişi daha fazla güçlendirmiş ise, popülistlerin bu yönelişte muhakkak katkıları bulunmaktadır (Krastev, 2011, s. 12).

Bugün Batı'da popülist aktör ve partiler sorunları ötekiler üzerinden okuma konusunda mahirdirler. "Medeniyetler çatışması" temelinde Batı ve Batı-dışı birbirine zıt iki varlık olarak ele alındığı için birincinin sorunlarını içerisine sızan ikincinin sırtına yüklemek alışkanlık haline gelmiştir. Batı'nın ekonomi ve güvenlik merkezli sorunlarının kaynağı olarak Batı-dışı olanlar gösterilir. Batı-dışı olanlar, Batı'nın karşıtıdır. Batı, "biz" iken; Batı-dışı "öteki"dir. Öteki, etno-kültürel ve dini açıdan Batılı değerlere uymayan, ama Batı'nın merkezinde yaşayan Müslüman, mülteci ve göçmenleri temsil eden kategoridir. Bu kategoridekiler, yekpare olmasa dahi öyle olduğu varsayılan Batı toplumunu tehdit eden gruplardır. O halde soralım: Bu tehditkar gruplara nasıl muamele edilmelidir? Batı, demokrasinin mucidi ve ihracatçısı olduğu için fiziksel şiddeti onaylaması düşünülemez. Buna göre, manevi ve psikolojik baskı aracılığıyla toplumsal düzen ve istikrarı tehdit eden gruplar yola getirilmelidir.

Manevi ve psikolojik baskı bağlamında, Batı aklı tarafından uygulanan iki farklı yöntem olduğu söylenebilir. Bunlardan birisi popülist olmayan yöntem adını verebileceğimiz asimilasyon yöntemidir. İkincisi de, popülist yöntemdir. Asimilasyon yöntemi, etno-kültürel ve dini açıdan farklı olan grupları toplumsal düzen ve istikrarı tehdit ettikleri gerekçesiyle toplum içerisinde eritme/asimile etme yöntemine başvurur. Bu noktada, Batılı "biz"den farklı olan tüm gruplar "öteki" olarak kodlanmakla birlikte, "öteki"liği ortadan kaldırma amacıyla "öteki"nin devlet eliyle "biz"in parçası haline getirilme uğraşı söz konusudur. Toplum-dışında veya toplumun çeperinde kümelenen "öteki"ler toplumsal

ahengi tesis etme adına “biz” olmaya zorlanırlar. Hiç şüphesiz, tepeden-inmeci bir strateji benimseyen bu yöntem, “biz” haline getirilmeye çalışılan “öteki” için “öteki”liğinin işareti olan kimliğinin inkârına dayanır. Bu yöntem aracılığıyla “öteki” makbul yurttışa dönüştürülür.

Popülist yönleme gelince, asimilasyon yönteminde olduğu gibi, “öteki”nin “öteki”liği temel retorik olarak varlığını sürdürür. Ancak, bu yöntemde “öteki”nin “biz” içerisinde asimile edilmesi söz konusu değildir. Aksine, “öteki”nin “öteki”liği, “biz”den farklı olan tüm yönleriyle açıkça gösterilir. “Öteki”nin, “biz”in bir parçası olmasının imkânsız olduğu vurgulanır. Toplumsal düzen, istikrar ve ahenk adına “öteki”nin, “biz”in içerisine karıştırmaması gerekir. Çünkü bir tehdit olan “öteki”nin, “biz”e karıştırmaması “biz”in birliğini, dirliğini ve ahengini ortadan kaldıracaktır. Dolayısıyla toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanları, kısacası “biz”in toplumsal varoluşunu tehdit eden “öteki”nin elimine edilmesi gerekir. Daha sonraki “öteki”lerin ülkeye girişini engellemek amacıyla sınır kapılarını kapatma ve yüksek duvarlar inşa etme tarzında yöntemlere başvurmak zorunludur. Daha da önemlisi “biz”in paydaşlarını “öteki”ne karşı alarında tutma, onlardan “öteki”nin sunduğu tehdidi ortadan kaldırma amacıyla mutlak anlamda itaat talep etmek gereklidir. Bu yüzden popülistler, Hobbes’tan ilham alan siyasal yükümlülük teorisine gönderme yapmayı genel kaide haline getirmişlerdir. Kaos, anarşi, çatışma, hengâme gibi terimlerle nitelendirilen doğa durumundan kurtulma amacıyla oluşturulan siyasal durumda insandan devşirilen mutlak itaat, popülistlerin elinde yeniden canlandırılır. Artık söz konusu olan doğa durumundan kurtuluş olmamakla birlikte, popülist söylemde yer alan mübadele mantığına dayanmaktan geçer. Nasıl ki, doğa durumdan kurtulma amacıyla sözleşmeye katılan birey, doğa durumunda sahip olduğu mutlak özgürlüğünden feragat ederek, özgürlük ve iradesini krala endekslemek suretiyle Leviathan’ın tebaası haline gelmeyi kabul etmişse, “biz” de modern toplumda zamanla elde ettiği sınırlı hak ve özgürlüklerinden taviz vermeyi göze almalıdır. Çünkü popülistler nezdinde genel iradenin tecessümü olan liderin “öteki”ne karşı mücadelesinde “biz”in mutlak itaatine ihtiyacı vardır. Zaten lider bu mücadeleye “biz”in çıkarlarını koruma maksadıyla girmiştir. Bu bağlamda iş ve güvenliğin temin edilmesine yönelik vaat karşısında, halkın lidere ya da siyasal partiye mutlak itaati talep edilir (Arditi, 2010, s. 75).

Bu yüzden, günümüzün en dikkat çeken popülist siyasetçilerden birisi olan Trump’ın “Make America Great Again (Yeniden Büyük Amerika)” sloganı alelade bir retorikten ibaret değildir. Bilgeliđin zirvesini temsil eden, sağduyuya ve ticari zekâyaya sahip olan lider, Amerika’yı geçmişte büyük yapan şeyi “biz”e

hatırlatmak için Tanrı tarafından gönderilmiştir (Trump, 2017, s. 11). “Aydınlanmış despot” rolünü oynayan lider “biz”i aydınlatma, “biz”in Platon’un mağarasındaki tutsaklık haline son verme amacıyla uğraş verir. Liderin, Amerika’yı büyük yapma yolunda attığı ilk adımlardan birisi “öteki”ni teşhir etmektir. Çünkü “biz”i inşa etmenin yolu, “öteki”nin kimliğini, kültürünü, kısacası karakteristik özelliklerini ve hangi gruplardan oluştuğunu belirlemekten geçer. Daha doğru bir ifadeyle, “öteki”ni belirlemeden “biz”i oluşturmak söz konusu olamaz. “Yeniden Büyük Amerika”nın önündeki ilk önemli engel, Trump’ın kampanya süreci boyunca siyasal retorik bir parçası haline getirdiği “tecavüzcü” Meksikalı göçmenlerdir (Fassin, 2018, s. 15). Bu tür bir siyasal retorik sayesinde “öteki” teşhir edilir. Bu aşamada ikinci adımı atıp, “öteki”yi elimine etme sürecini başlatmak gerekir. Bunun için “biz”in lidere tavizsiz bir şekilde itaat etmesi gereklidir. Aslında “biz” lidere itaat ederken aynı zamanda hem kendine itaat etmekte hem de kendini özgürleştirmektedir. Çünkü lider ve “biz” arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Lider ve “biz” tek bir bütünü oluşturan, onun içerisinde eriyen parçalardır (Finchelstein, 2019, s. 31).

5. SONUÇ YERİNE: BATI’DA POPÜLİZMİN GELECEĞİ

Popülizm, temsili-liberal demokratik siyasetin ürünüdür. Her ne kadar bazı araştırmacılar tarafından popülizm modern siyasetin patolojisi olarak görülse dahi, onun bir patolojiden ziyade semptom olduğunu ifade etmek gerekir. Tüm demokratik rejimlerde ortaya çıkma ihtimali olan bu semptomun Batı’da yükseliş sebeplerini teşhis etmek daha zordur. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, sömürge sonrası Üçüncü Dünya’da ortaya çıkan ulus-devletlerde ya da gelişmekte olan ülkelerde popülizm fenomeninin ortaya çıkış ve yükseliş sebeplerini teşhis etmek kolaydır. Çünkü popülizm temelde halk ve seçkinler arasındaki antagonistik ilişkiden beslenir. Bu yüzden sömürge sonrası dönemde ortaya çıkan ulus-devletlerde, siyasal düzeni kuran, ardından da düzenin bekçisi haline gelen seçkinlerin seçimlerde popülistler karşısında yaşadığı hezimet anlamlandırmak mümkündür. Bu ülkelerde, halkın oligarşik veya kasta dayanan bir yapı karşısındaki siyasal tavır alışı söz konusudur. Hatta tarihsel ve mekânsal farklılıklara rağmen, söz konusu ülkelerde zaman siyasal açıdan dairesel bir hareket çizer. Şöyle ki, 1950’lerin Arjantin’inde Peron’u fenomen yapan atmosfer ile 2000’li yıllar Bolivya’sında Morales’i iktidara taşıyan atmosfer birbirine benzer. Her iki popülist siyasal aktör de aynı retoriğe dayanır: Kurulu düzenin seçkinlerine karşı halk iktidarı. Dolayısıyla, temsili demokrasinin var olduğu Batı-dışı dünyada, popülizm potansiyel halde bulunmaya devam edecektir.

Ancak, Batı'nın sanayileşmiş demokrasileri söz konusu olduğunda -her ne kadar Batı'da da popülist aktör ve partiler halk-seçkin antagonizmasına başvursalar dahi- bu tür bir açıklamayı sürdürmenin ne denli mümkün olduğu tartışmalıdır. Zaten popülizmin kendisi de bu tür bir tartışmaya izin vermez. Popülizm dört başı mamur bir teoriye sahip olmadığı için fenomenin ilerleyen yıllarda Batı siyasal hayatında ne denli etkili olacağını ancak olgulardan hareketle değerlendirebiliriz. Çünkü siyasal aktör ve partilerin ne tür söylem ve eylemlerden sonra popülist olarak adlandırılabilmesine dair bir kriter bulunmadığı için son on yıldaki siyasal gelişmelerden hareket etmek yerinde olacaktır. 2020'deki ABD Başkanlık seçimlerini Trump ve "Yeniden Büyük Amerika" sloganı kaybetmiş olmasına rağmen, popülist siyasal retorik'in etkisini kaybettiği söylenemez. Zira seçimi kazanan Biden, "America is back (Amerika geri döndü)" sloganıyla, selefi Trump'ı takdir ve takip edencesine, popülist siyasal retoriğe ne denli yatkın olduğunu ortaya koymaktadır. Keza Birleşik Krallık'ta Brexit sürecinin sona ermesi, İtalya'da gerçekleştirilen 2018 seçimlerinde en yüksek oy oranına Beş Yıldız Hareketi'nin ulaşması, Fransa'da düzenlenen 2017 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ulusal Cephe lideri Le Pen'in ikinci tura kalması, 2013 yılında kurulan Alman AfD partisinin eyalet seçimlerindeki başarısı gibi gelişmeler popülist aktör ve partilerin ilerleyen yıllarda Batı siyasal aklını etkileyeceğine işaret ediyor. O halde soralım: Siyasal alandaki yükselişini sürdüren popülizme nasıl muamele edilmeli? Bize göre, popülizmin, temsili demokrasiye yönelik eleştirilerini dikkate almak gerekir. Popülizmi, Batılı aklın (demokrasinin liberal-temsili paradigmasına halel getirmemek için) tanımladığı ve çözümlendiği gibi, Batı-dışı toplumların tamamlanmamış siyasal modernleşmesine indirgemek, bir sorunsal olarak çözümlenmeyi bekleyen popülizm üzerine örtü örtmek anlamına gelir. Çünkü popülizmin temsil ve siyasal katılım konusundaki önerileri gerçekten de pratikteki haliyle demokrasinin sorunlarıdır. Öyleyse, İngiliz eski Başkanı Winston Churchill'in tanımladığı üzere, demokrasinin "geri kalanlar hariç tutulduğunda" en kötü yönetim biçimi olduğunu akılda tutmakla birlikte, onu dönüştürmek, katılımcı yönünü ön plana çıkarmak gerekir. Çünkü demokrasinin güncel pratik ifadesi olan temsili demokrasinin derin bir kriz içerisinde olduğu ortadadır. Temsili demokrasiyi oluşturan ana sütunların (temsil ve siyasal katılım) çatırdamaya başladığı uzun süreden beri siyasal teori alanını meşgul etmektedir.

6. ÇIKAR ÇATIŞMASI BEYANI

Yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.

7. MADDİ DESTEK

Bu çalışmada herhangi bir fon veya destekten yararlanılmamıştır.

8. YAZAR KATKILARI

OY: Fikir;

OY: Tasarım;

OY: Denetleme;

OY: Kaynakların toplanması ve/veya işleme;

OY: Analiz ve/veya yorum;

OY: Literatür taraması;

OY: Yazıyı yazan;

OY: Eleştirel inceleme.

9. ETİK KURUL BEYANI VE FİKRİ MÜLKİYET TELİF HAKLARI

Çalışmada etik kurul ilkelerine uyulmuştur ve fikri mülkiyet ve telif hakları ilkesine uygun olarak gerekli izinler alınmıştır.

10. KAYNAKÇA

- Albertazzi, D., & McDonnell, D. (2008). Introduction: The sceptre and the spectre. D. Albertazzi & D. McDonnell (Eds.) *Twenty-first century populism: the spectre of western european democracy* içinde (ss.1-15). New York: Palgrave Macmillan.
- Albertazzi, D., & Mueller, S. (2013). Populism and liberal democracy: populists in government in Austria, Italy, Poland and Switzerland. *Government and Opposition*, 48 (3), 343-371.
- Arditi, B. (2010). *Liberalizmin kıyılarında siyaset: farklılık, popülizm, devrim, ajitasyon*. E. Ayhan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Aydın, S., & Oğuz, H. Ş. (2015). Şeytanlaştırılan gruplar: ulus-devlet pratiğinde ötekileştirmenin ve etnik kurtulmanın mültecilik bağlamında zihinsel inşası. İ. Parlak (Ed.) *Öteki'nin var olma sancısı: türk politik kültüründe şeytanlaştırma eğilimleri* içinde (ss. 301-348). Bursa: Dora.
- Canovan, M. (1981). *Populism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

- Çınar, M. (2017). Demokrasi. Yüksel Taşkın (Ed.) *Siyaset* içinde (ss. 203-249). İstanbul: İletişim Yayınları.
- De la Torre, C. (2013). The people, populism and the leader's semi-embodied power. *Rubrica Contemporanea*, 2 (3), 5-20.
- De la Torre, C. (2017). Populism and democracy: lessons from latin america. *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, 33-46.
- Fassin, E. (2018). *Populizm: büyük hınç*. G. Kırnalı (Çev.). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Finhelstein, F. (2019). *Faşizmden popülizme*. A. Karatay (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fukuyama, F. (1989). The end of history. *The National Interest, Summer*, 1-18.
- Gentile, E. (2019). "Demokraside halk her zaman egemendir" (yalan!). V. Çandar (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Göze, A. (2013). *Liberal, marxiste, faşist, nasyonal sosyalist ve sosyal devlet*. İstanbul: Beta.
- Ionescu, G., & Gellner, E. (1969). Introduction. G. Ionescu & E. Gellner (Eds.) *Populism: its meanings and national characteristics* içinde (ss. 1-5). Hertfordshire: The Garden City Press.
- Judis, J. B. (2016). *The populist explosion: how the great recession transformed america and european politics*. New York: Columbia Global Reports.
- Kaltwasser, C. R. (2012). The ambivalence of populism: threat and corrective for democracy. *Democratization*, 19 (2), 184-208.
- Kaya, A. (2018). Populism as a neo-liberal form of governmentality: resorting to heritage, culture and past. L. Galani, E. Mavrikaki, K. Skordoulis (Eds.) *Geographical literacy and european heritage* içinde (ss.64-94). Limassol: Solva-tech LTD.
- Krastev, I. (2011). The age of populism: reflections on the self-enmity of democracy. *European View*, 10, 11-16.
- Laclau, E. (2018). *Populist akıl üzerine*. N. B. Çelik (Çev.). Ankara: Epos Yayınları.
- Mouffe, C. (2019). *Sol popülizm*. A. Yanık (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39 (4), 541-563.
- Mudde, C., & Kaltwasser, C. R. (2019). *Popülizm: kısa bir giriş*. S. E. Türközü (Çev.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Müller, J. W. (2017). *Popülizm nedir?*. O. Yıldız (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Outram, D. (2007). *Aydınlanma*. S. Çalışkan & H. Çalışkan (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Panizza, F. (2005). Introduction: populism and the mirror of democracy. F. Panizza (Ed.) *Populism and the mirror of democracy* içinde (ss. 1-32). New York: Verso.
- Rancière, J. (2016). The populist that is not to be found. A. Allen (Ed.) *What is a people?* içinde (ss. 101-105). New York: Columbia University Press.
- Rousseau, J. J. (2015). *Toplum sözleşmesi*. V. Günyol (Çev.). İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yayınları.
- Sartori, G. (2014). *Demokrasi teorisine geri dönüş*. T. Karamustafaoğlu & M. Turhan (Çev.). Bursa: Sentez Yayıncılık.

- Seçkin, B. (2021). İtalya'da Başbakan Giuseppe Conte ve hükümeti istifa etti. 15 Mart 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/italyada-basbakan-giuseppe-conte-ve-hukumeti-istifa-etti-/2123351> adresinden erişildi.
- Şahin, B. (2013). Liberalizm. Ö. Çaha & B. Şahin (Eds.) *Dünyada ve türkiye'de siyasal ideolojiler* içinde (ss. 41-102). Ankara: Orion Kitabevi.
- Taggart, P. (2000). *Populism*. Buckingham: Open University Press.
- Taguieff, P. A. (1997), Populism and political science: from conceptual illusions to real problems. *Revue d'histoire*, 56 (4), 4-33.
- Trump, D. J. (2017). *Yeniden büyük Amerika*. İ. Sağlamer (Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Urbinati, N. (1998). Democracy and populism. *Constellations*, 5 (1), 110-124.
- Urbinati, N. (2013). The populist phenomenon. *Presses de Sciences*, 51 (3), 137-154.
- Žuvela, A., & Vidović, D. (2018). Kültür politikalarında popülizm paradoksu. M. D. Sesic & J. Vickery (Eds.) *Kültür politikası ve popülizm* içinde (ss. 43-53). İstanbul: İletişim Yayınları.